

A FILM — KÖZÉPISKOLAI TANANYAG

Eveken át folyt a vita a sajtóban az iskolai oktatásról, a korszerű iskola irányelveiről, s a vitacikkek nagy része szenvedélyesen követelte — gyakran hivatkozva Balázs Béla csaknem két évtizeddel ezelőtt leírt szavaira —, hogy a filmet, a XX. század művészetét »egyenjogúsítsák« végre az iskolai oktatásban is.

Most pedig, amikor a közelmúltban nyilvánosságra került az új gimnáziumi tanterv, mégis nagy megdöbbenés fogadta a hírt: a filmoktatás már 1965-től szerves része lesz a középiskolai tananyag-nak. Talán épp azok a szakemberek, publicisták és kritikusok lepődtek meg leginkább a bejelentésen, akik maguk is sürgették a film »egyenjogúsítását«. A meglepetést és a kételkedést pedig a »hogyan« okozta, hiszen a legtöbb, annak idején megjelent cikk csak hosszabb távon megfelelő, több éves előkészítő munka nyomán képzelte el a középiskolai filmoktatás bevezetését. S meglepte a hír a pedagógusokat is, akikre a feladat gyakorlati megvalósítása vár; »honnán tudjuk mi azt, amit tanítani fogunk — hiszen magunk sem tanultunk soha« — fogalmazták meg ellenőrzésüket az első ijedelemben.

KOMPLEX ESZTÉTIKAI NEVELÉS

Dr. Komár Pálné, az Országos Pedagógiai Intézet Irodalmi tanszékének vezetője — az új tantervet összeállítók kollektívájának irányítója — válaszol kérdéseinkre.

— Ahhoz, hogy a film-oktatásról szólhassunk, előbb fő vonalakban ismertetnünk kell az irodalom-oktatás új irányelveit, mivel a film — a színházzal, a televízióval és a rádióval együtt — az irodalom-tanítás részét képezi majd, s a komplex esztétikai nevelésre vonatkozó elképzeléseink csak az egész ismeretében érthetők.

— A filmművészet tehát az irodalom-oktatásban kap helyet?

— Igen. Illetve... A hagyomá-

nyos, a mai felnőttek emlékeiben élő gimnáziumi irodalom-órák megváltoznak. Nem az irodalom-történetre, az egyes írók életrajzára koncentrál az új tanterv, hanem a művekre, kerülül a száraz adathalmazt, a mellékes évszámokat, a lexikalitást, s mindig az irodalmi élményt — egy-egy verset, regényt, drámát és annak filozófiai-esztétikai elemzését — állítja a középpontba.

— Mit tanítanak majd — iskolai tananyagként — az »új« művészetekről?

— Természetesen nem akarunk sem színházi, sem film-, sem televíziós- vagy rádiós-szakembereket képezni a középiskolákban. Célünk »mindössze« annyi: filmet, színházat, televíziót, rádiót értő, művelt közönséggé formálni a jövő érettségizettjeit.

A filmnél még inkább a kísérletezés stádiumában vagyunk, mint a »színháztanításnál«. Az előzetes elképzelésekről előjáróban annyit: mind a négy év során jut 16 óra a modern irodalom tanulmányozására, s ezekhez kapcsolódik majd a film-, tévé- és a rádió-oktatás. Az általános irányelv: nem verbális studium, tankönyv-szövegek »bevágása« lesz a film-tananyag sem, hanem filmélményekből leszűrt tanulságok, esztétikai hatáselemzések során felismert alapfogalmak alkotó alkalmazása.

A konkrét elképzelések több tanár kísérleteinek tapasztalatain alapulnak. Ma Valkó Mihály szolnoki tanár tervezete látszik a legátgondoltabbnak, aki már több mint három éve kísérletezik film-tanítással. Összeállított egy olyan fogalomsort, amely nélkülözhetetlennek tűnik. A kép (a filmkép, mint esztétikai egység); a képsymbolika; a képritmus; a vágás (és különböző formái); a plánok, a hang (a beszéd, zöreij, zene); a filmtér és filmidő; a filmritmus; a forgatókönyv; a film alkotói — ezek azok az alapfogalmak, ame-

lyek az ő tervezetében megtanítandó ismeretanyagként szerepelnek. A negyedik évben pedig »Napjaink legfontosabb filmstílusai« címmel dióhéjban filmtörténeti ismereteket akar adni, a klasszikus szovjet, a francia lélektani iskola, s a mai japán és lengyel, a francia »új hullámos« és az új szovjet törekvések bemutatásával. Módszere: egyik délután megnézi diákjaival a filmet, majd a másnapi órán megvitatják a látottakat.

HÚSZ KÖZÉPISKOLAI FILMSZAKKÖR

Fontos tapasztalatokhoz segítenek néhány éve az országszerte működő iskolai filmszakkörök is. Az idei tanévben húsz középiskolai filmszakkör működik, s ezek a szakkörök a bevezetendő filmoktatás módszertani kísérleti műhelyei is egyúttal. Különösen Bölcs István, a Radnóti Gimnázium filmszakkörének fiatal vezető tanára gazdagította hasznos észrevételekkel az összeállítandó »film-tanmenetet«. Ő így építi fel tantervét: »A film mint művészet«; »A film alkotói és a filmkészítés fázisai«; »A filmművészet alapvető kifejező eszközei«; »A filmnévezés, filmbírálás szempontjai«; »A film múltja és jelene«. Az idei évre az általa szerkesztett útmutatót tettük általános érvényűvé a szakkörökben, s a tanév végén a húsz vezető tanár és a Filmtudományi Intézet munkatársainak bevonásával kétnapos továbbképző ankéton vitatjuk meg a tapasztalatokat.

Egyelőre tehát ennyi a konkrét előzménye elképzelésünknek. A végleges és részletes film-tanmenetet ezután szerkesztjük meg, s a későbbiekben döntünk a feltétlenül vetítendő, az oktatás gerincét képező filmekről is. Ezt a végleges »címlistát« népes vitatétel véleményének meghallgatása után állítjuk össze — filmesztétákat, pedagógusokat és nem utolsósorban filmforgalmazási szakembereket hívunk meg ankétra—; hiszen a kötelező filmek művészi színvonala mellett fontos szempont annak a gyakorlati problémának a megoldása is, hogy 1965 őszére megynként legalább néhány kó-

piát tudjunk biztosítani a diákok számára kötelezővé tett alkotásokból. Számítunk a filmek kiválasztásának, illetve a kópiák elkészítésének munkájában a Filmtudományi Intézet és a Budapest Filmstúdió segítségére, amelyek munkatársai egyébként hozzá is láttak már egy kisfilm készítéséhez — a filmről; a filmgyártás gyakorlati-technikai folyamatáról és a film művészi kifejező eszközeiről. Mivel a magyar nyelvű filmszakirodalom ma még elég szegényes és ráadásul nehezen megszerezhető, ez a készülő »film-oktató-film« remélhetőleg annak a problémának a megoldásában is segít majd valamelyest, amit a filmoktatás bevezetésének legelső lépése, a pedagógusok felkészítése jelent.

KI TANÍT MAJD A FILMRŐL

— Ezzel ide is értünk a leg-problematicusabb kérdéshez: honnan tudják majd az irodalomtanárok azt, amit tanítanak? A gyakorló pedagógusok túlnyomó többsége soha nem tanult filmméletről, s annak az elenyésző kisebbségét képező, legfiatalabb tanár-nemzedékek sincs megfelelő film-műveltsége, amely a legutóbbi néhány évben végzett a bölcsészkaron és — fakultatíve — már részt vehetett filmesztétikai szemináriumokon. A gyakorlat azt mutatja, hogy a legfrissebb évfolyamokon végzett tanár-generációnak is legfeljebb 10—20 százaléka hallgatott filmelméletet és történetet, s akkor is csak egyéni érdeklődésből, hiszen — tudomásunk szerint — egyik egyetemünkön sem kötelező még ma sem a filmelmélet tanulása. Nem lesz így elhamarkodott a középiskolai filmoktatás bevezetése? Van-e garancia arra, hogy a tervezett általános oktatás — nem fullad majd kudarcba a pedagógusok nagy részének felkészületlensége folytán?

— Garantálni természetesen nem lehet a sikert, de reális lehetőségei ma már megvannak. A tervezett filmoktatás hírért a legelső megjelentéssel egyidőben szinte országos ellenszenv fogadta a pedagógusok körében. Körülbelül azokat az ér-

veket hangoztatták az első országos ankét résztvevői, amelyeket az előbbi kérdés megfogalmazott. A fiatal korosztályhoz tartozó pedagógusok többsége azonban már a legelső percekben felismerte a filmoktatás bevezetésének szükségességét, s mellénk állva a *hogyanon* kezdett töprengeni, vitatkozni. Most pedig már ott tartunk, hogy az országosan mintegy 10—15 ezerre tehető magyar szakos tanári gárda túlnyomó többsége izgatottan várja, sürgeti a tantervet és a megfelelő segédanyagokat, amelyekből előre készülhet új feladataira.

Mi igyekszünk kihasználni a felkeltett érdeklődést, s megfelelni a várakozásnak. Még az idei évben megjelentetjük a tanárok számára az említett Valkó Mihály szolnoki pedagógus iskolai tapasztalatait összegező, s a filmelmélet legfontosabb alapfogalmait világosan rendszerező kis könyvecskéjét. Egy pedagógusoknak ajánlott olvasmányokat tartalmazó bibliográfia pedig már napvilágot is látott: a legjelentősebb szakkönyveket és a könnyebben hozzáférhető, friss folyóiratok és szaklapok — elsősorban a *Filmvilág* — legfontosabb, alaptételeket és egyes stílusokat tárgyaló cikkeit sorolja fel. Készül a Filmtudományi Intézet gondozásában egy »Filmesztétikai olvasókönyv«; Valkó Mihály pedig tankönyvpótló jegyzeten dolgozik, amelynek alapján már az 1964/65-ös tanévben tíz iskolában, a tíz — filmhez legjobban értő — vállalkozó tanár vezetésével megkezdődik a filmoktatás átfogó módszertani kísérlete. A pedagógusok tömegeit pedig a tanár-továbbképzések során segítjük majd a filmelméleti ismeretek birtokába. A jövő évben kötelező tanfolyamon vesz részt az ország minden irodalomtanára; a tanárok tanfolyamainak előadói pedig a filmelmélet legjelesebb hazai szakemberei képezik ki.

A megfelelő hazai filmszakirodalom hiánya természetesen a továbbiakban is komoly problémát jelent majd, s a nehézségek áthidalásában fontos szerep juthat a lapok — különösen a szaklapok —

kritikusainak, munkatársainak, akiknek segítségére komolyan számítunk. Ha egyes filmelemzések kapcsán a bírálók rámutatnak a filmben rejlő pedagógiai, nevelési lehetőségekre is, a szaklapok pedig több, átfogó, egy-egy filmművész, egy-egy irányzat pályaképét, jellegzetességeit alaposan bemutató tanulmányt és interjút közölnének, amire egyébként volt néhány jó példa az utóbbi időben — komolyan megkönnyítenék az újszerű és nehéz feladattal birkózó tanárok munkáját. Ezúton is kérjük tehát valamennyi film-tanításra készülő tanár nevében a filmesztétika, filmkritika gyakorlati művelőit, hogy lehetőségeikhez mérten vegyék ki részüket abból a nagy munkából, amely most kezdődik.

AZ EGYETEM SE MARADJON EL

— *Nem volna-e szükség arra, hogy az egyetemi tanterv reformjában is tükröződjék a középiskolai tanterv megváltozása? Az egyetemi tanterv változásának — véleményünk szerint — meg kellett volna előznie a középiskolai reformokat. Ésszerűnek látszik, hogy legalább az egyidejűség megvalósuljon, s a tanárképzés ne kullogjon a középiskolai oktatás mögött...*

— Valóban helyes volna, ha mielőbb kötelezővé válnék a bölcsészkaron és az egyéb irodalomtanárképző főiskolákon az új ismeretanyagok tanulmányozása, hiszen megkönnyíthetnék így az új tanár-generációk dolgát. Viták, tervezetek formájában napirendre is került már az egyetemi reform keretében ez a probléma. Reméljük, mielőbb gyakorlati eredményekké érik.

Összefoglalásként annyit mondhatok — fejezte be a beszélgetést dr. Komár Pálné —; hisszük, hogy reális talajra épülnek elképzeléseink, s bízunk benne, hogy 1965 őszére megfelelően felkészült pedagógus-gárda kezd a nagy feladathoz, hogy diákjainkat fejlett esztétikai érzékkel vértezett, művészetértő és nem utolsósorban filmértő közönséggé nevelje.

ZSUGÁN ISTVÁN